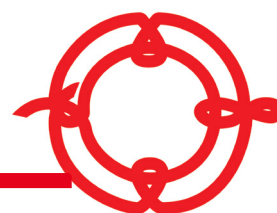

Asesiadau

Eich canllaw i gael
asesiad yng Nghymru

Rydym yn egluro eich hawliau gofalu a sut y gall eich awdurdod lleol gynnig rhywfaint o gymorth ychwanegol i chi a'r rhai rydych chi'n gofalu amdanynt.

Cynnwys

Trosolwg	2
Ar gyfer gofalwyr sydd angen cymorth	3
Ar gyfer oedolion sydd angen gofal a chymorth.....	10
Pryd ddylai oedolyn dderbyn asesiad anghenion?.....	11
Sut ydych chi'n paratoi ar gyfer asesiad anghenion?.....	11
Sut mae asesiad anghenion yn cael ei gynnal?	12
Ar gyfer gofalwyr ifanc.....	17
Ar gyfer rhieni gofalwyr plant anabl.....	18
Ar gyfer plant sydd angen gofal a chefnogaeth.....	19
Symud ardaloedd	22
Codi tâl am wasanaethau gofal a chefnogaeth	22
Cwynion	24
Atodiad	25
Cymorth pellach.....	29

Trosolwg

Efallai mai asesu anghenion gofalwr fydd y cam cyntaf i gael cefnogaeth hanfodol. Dyma'ch cyfle i drafod y cymorth sydd ei angen arnoch fel gofalwr. Mae gennych hawl gyfreithiol i gael asesiad anghenion gofalwr waeth beth fo'r swm neu fath o ofal a ddarperir gennych, eich modd ariannol neu lefel y gefnogaeth y gallai fod ei hangen arnoch. Cyflwynwyd eich hawl gyfreithiol i asesiad anghenion gofalwr fel rhan o Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014.

Daeth y Ddeddf i rym ar 6 Ebrill 2016. Cafodd y rhan fwyaf o'r ddeddfwriaeth gofal cymunedol flaenorol ei diddymu, gyda'r bwriad o drawsnewid y ffordd y caiff gwasanaethau cymdeithasol eu darparu yng Nghymru.

Mae'r Ddeddf yng Nghymru yn berthnasol i bobl mewn angen, o unrhyw oedran, ac yn cyflwyno hawliau cyfwerth i ofalwyr â'r rhai y maent yn gofalu amdanynt. Mae asesiad anghenion gofalwr yn cael ei sbarduno os yw'n ymddangos y gallech fod angen cymorth neu'n debygol o fod yn y dyfodol.

Cyn gynted ag y mae'n ymddangos i awdurdod lleol y gallech fod angen cymorth, rhaid iddynt gynnig asesiad i chi. Os oes gennych anghenion nad yw eich cyngor yn ymwybodol ohonynt, gallwch ofyn am un.

Mae gennych hawl i gael asesiad boed yn byw gyda'r person rydych yn gofalu amdano ai peidio. Os ydych yn rhannu cyfrifoldebau gofalu gydag unrhyw berson neu bobl eraill, gan gynnwys plentyn o dan 18 oed, mae gan bob un ohonoch hawl i gael asesiad yn eich hawl eich hun.

Gallwch gael asesiad anghenion waeth beth yw a yw'r person rydych yn gofalu amdano wedi cael asesiad ei hun, neu a yw'r person rydych yn gofalu amdano wedi cael asesiad, ond mae'r awdurdod lleol wedi penderfynu nad ydynt yn gymwys am gymorth.

Os yw'r person rydych yn gofalu amdano'n derbyn asesiad ar gyfer eu hanghenion eu hunain, gall yr awdurdod lleol gyfuno eu hasesiad gyda'ch un chi. Mae hyn yn golygu y gallwch gael asesiad cyfun os ydych chi'ch dau'n cytuno ar hynny. Ni ddylai'r asesydd dybio y gallwch chi neu eich bod yn barod i fodloni unrhyw anghenion heb gael sgwrs gyda chi. Mae'r asesiad ar gyfer y person rydych yn gofalu amdano yn cael ei drafod yn ddiweddarach yn y daflen ffeithiau hon.

Ar gyfer gofalwyr sydd angen cymorth

Asesiad Anghenion Gofalwr

Mae asesu anghenion gofalwr yn hawl gyfreithiol ac mae ar gael i bob gofalwr, waeth beth fo'u hoedran, sy'n gofalu am rywun sydd ag anabledd, yn sâl, â chyflwr iechyd meddwl neu'n hŷn. Os ydych am, gallwch ofyn am asesiad anghenion gofalwr cyn cymryd y rôl gofalu.

Pan fydd yn ymddangos i'r awdurdod lleol fod gennych angen am gefnogaeth, mae'n rhaid i'r cyngor lleol asesu a oes angen cefnogaeth arnoch chi (neu a allai fod yn ofynnol yn y dyfodol), ac os felly, beth yw'r anghenion hynny. Mae'r asesiad yn gyfle i drafod gyda'ch awdurdod lleol pa gefnogaeth neu wasanaethau y gallech eu hangen i'ch helpu yn eich rôl gofalu. Mae dyletswydd gyfreithiol glir ar yr awdurdod lleol i ystyried y canlynol:

- Mae'n rhaid iddynt asesu a oes angen cefnogaeth arnoch chi neu a allai fod angen cefnogaeth arnoch yn y dyfodol.
- Y graddau y gallwch ac yr ydych yn barod i ddarparu gofal ac yn parhau i allu ac yn barod i wneud hynny.
- Beth sy'n bwysig i chi a'r canlyniadau personol yr ydych am eu cyflawni.
- Yr hynodrwydd y gall cefnogaeth, gwasanaethau ataliol, darpariaeth gwybodaeth, cyngor a chymorth eich helpu i gyflawni'r canlyniadau hynny.
- Mae'n rhaid i'r asesiad hefyd ystyried a ydych chi'n gweithio, eisiau gweithio, neu'n cymryd rhan mewn addysg, hyfforddiant, neu weithgareddau hamdden.

Pryd ddylech chi dderbyn asesiad anghenion gofalwr?

Fel gofalwr, mae gennych hawl gyfreithiol i asesu. Dylid cynnig asesiad cyn gynted ag y bydd yn ymddangos i awdurdod lleol eich bod yn gallu bod angen cefnogaeth. Mae gan bob cyngor lleol wasanaeth Gwybodaeth, Cyngor a Chymorth. Os nad ydych wedi cael cynnig asesiad, dylech gysylltu â hwy i ofyn am un. Gallwch gysylltu â'ch awdurdod lleol i ofyn am asesiad anghenion gofalwr unrhyw bryd - gan gynnwys os oes newidiadau yn eich rôl gofalu. Er enghraifft, rydych chi nawr yn darparu

mwyr o ofal nag yr oeddech chi'n arfer, neu mae eich gallu neu barodrwydd i ddarparu gofal wedi newid.

I ddod o hyd i'ch awdurdod lleol a manylion sut i gysylltu â nhw cliciwch ar y ddolen hon: www.gov.wales/find-your-local-authority

Wrth y pwynt cyswllt cyntaf, gall asesiad gael ei gyflwyno wyneb yn wyneb, dros y ffôn, galwad fideo neu trwy ffurflen.

Gall asesu ddigwydd mewn dwy ran. Os byddwch yn derbyn cyngor neu gymorth, bydd asesiad syml o'ch anghenion wedi digwydd. Cyfeirir ato'n aml fel 'Sgwrs Beth sy'n Bwysig'. Os bydd angen mwyr o gymorth ar ôl yr asesiad hwn, bydd yr awdurdod lleol yn cwblhau asesiad mwyr cynhwysfawr o'ch anghenion. Gallwch hefyd ofyn am yr asesiad cynhwysfawr o'r cychwyn os yw'n well gennych.

Sut ydych chi'n paratoi ar gyfer asesiad anghenion gofalwr?

Dylai'r asesiad ddechrau gyda'r rhagdybiaeth mai chi sydd yn y sefyllfa orau i farnu eich lles eich hun a'r canlyniadau rydych am eu cyflawni.

Er mwyn paratoi ar gyfer yr asesiad, bydd yn ddefnyddiol rhoi amser i chi'ch hun i feddwl am sut mae gofalu yn effeithio arnoch. Meddyliwch am y canlyniadau rydych am eu cyflawni yn eich bywyd beunyddiol a beth allai wneud gwahaniaeth i'ch helpu i gyflawni'r canlyniadau hynny neu unrhyw gymorth neu gymorth a allai eich cynorthwyo gyda gofalu.

 Ynodyn: Gweler Atodiad 1 ar dudalen 25 am gwestiynau i'ch helpu i baratoi.

Sut mae asesu anghenion gofalwr yn cael ei gynnal?

Rhaid i'r awdurdod lleol sicrhau bod unigolyn penodol sy'n gyfrifol am gydlynw a chynnal yr asesiad. Mae hefyd yn rhaid i'r awdurdod lleol wneud cofnod ysgrifenedig o'r asesiad a chynnig rhoi copi i chi.

Os bydd cyfarfod yn rhan o'r asesiad, dylid ei gynnal mewn lle cyfleus a phreifat. Chi sy'n penderfynu os ydych chi eisiau'r person rydych chi'n gofalu amdano i fod yn bresennol

os yw'n bresennol ai peidio. Gellir cynnal aseidiadau dros y ffôn neu ar-lein, ond dim ond os ydych chi'n cytuno y dylai hyn ddigwydd.

Efallai y bydd eich cyngor lleol yn cynnal hunanasesiad â chefnogaeth. Gallai hyn gynnwys chi'n llenwi holiadur hunanasesiad, ac yna cael eich cysylltu gan y cyngor lleol i drafod yr hyn rydych wedi'i ysgrifennu.

Mewn rhai ardaloedd, efallai y gofynnir i sefydliadau trydydd parti gynnal yr aseidiadau ar ran yr awdurdod lleol, ond dylai'r trefniadau gael eu gwneud trwy eich awdurdod lleol, a dylent egluro pwy fydd yn cynnal yr asesiad. Dylai'r asesiad gael ei gynnal gan weithiwr cymdeithasol neu weithwyr proffesiynol hyfforddedig eraill.

Bydd yr asesiad yn ystyried a yw eich rôl gofal yn effeithio ar eich iechyd neu'n eich atal rhag cyflawni'ch canlyniadau lles. Gallai'r canlyniadau hyn gynnwys: aros mewn gwaith, cael bywyd cymdeithasol, gallu mynychu apwyntiadau meddygol neu wneud rhai gweithgareddau hamdden.

Dylai'r asesiad gynnwys:

- eich rôl gofal a sut mae'n effeithio ar eich bywyd a lles
- eich iechyd – materion corfforol, meddyliol ac emosiynol
- eich teimladau a dewisiadau am ofalu
- gwaith, astudio, hyfforddiant, hamdden
- perthnasoedd, gweithgareddau cymdeithasol a'ch nodau
- tai
- cynllunio ar gyfer argyfyngau.

Dylid gofyn i chi am y materion hyn, os na, gallwch eu codi eich hun. Nod yr asesiad yw eich helpu i gael y gefnogaeth sydd ei hangen arnoch. Gall y gefnogaeth hon gael ei darparu'n uniongyrchol gan yr awdurdod lleol neu drwy roi gwybodaeth i chi am wasanaethau lleol yn yr ardal i'ch helpu i drefnu hyn eich hun.

Os yw eich lefel o angen yn amrywio, rhaid i'r awdurdod lleol ystyried hyn fel eu bod yn deall cyfanrwydd eich anghenion. Gall eich lefel o angen amrywio yn dibynnu ar eich amgylchiadau unigol.

Nid yw'r rheswm dros yr amrywiad yn bwysig: gallai fod oherwydd bod cyflwr y person rydych chi'n gofalu amdano yn amrywio, neu oherwydd bod gennych chi gyfrifoldebau eraill sy'n gallu effeithio arnoch chi o bryd i'w gilydd.

Sut fydd yr awdurdod lleol yn penderfynu os yw fy anghenion fel gofalwr yn gymwys i'w cefnogaeth?

Mae'r awdurdod lleol yn asesu a yw eich anghenion yn gymwys i ofal a chefnogaeth. Mae'r penderfyniad hwn wedi'i seilio ar reolau cymhwyster a ph'un a oes gan yr awdurdod lleol rwymedigaeth gyfreithiol i'w cyflawni. Cyflwynwyd y rheolau am gymhwyster yn genedlaethol yn Neddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru). Mae'r Ddeddf hefyd yn cynnwys pwerau dewisol i alluogi awdurdodau lleol i gwrdd ag anghenion gofal a chefnogaeth heb orfod penderfynu ar gymhwyster. Wrth gynnal yr asesiad, rhaid i'r awdurdod lleol:

- ceisio nodi sut mae gofalu yn effeithio ar eich bywyd a pha ganlyniadau rydych chi am eu cyflawni i ofalu am eich lles eich hun
- asesu a allai darparu cymorth, gwasanaethau ataliol, gwybodaeth, cyngor neu gymorth gyfrannu at eich helpu i gyrraedd y canlyniadau lles hynny
- ystyried pa ganlyniadau lles rydych chi am eu cyflawni a gweithio gyda chi i greu atebion.

I fodloni'r meini prawf cymhwysedd i awdurdod lleol ddarparu, neu drefnu darparu, cymorth, mae'r canlyniadau lles y mae angen rhaid iddynt gysylltu â hwy wedi'u gosod allan yn y rheoliadau fel:

- gallu cynnal trefnau hunanofal neu ddomestig
- diogelwch rhag camdriniaeth neu esgeulustod
- cymryd rhan mewn gwaith, addysg, dysgu neu weithgareddau hamdden
- cynnal neu ddatblygu perthnasoedd teuluol neu bersonol arwyddocaol eraill
- datblygu a chynnal perthnasoedd cymdeithasol a chymryd rhan yn y gymuned
- cyflawni cyfrifoldebau gofalu am blentyn.

►► **Nodyn:** Gellir dod o hyd i ddiffiniad lles fel y'i diffiniwyd yn y Ddeddf yn Atodiad 2 ar dudalen 28 o'r ffeithlen hon.

Wrth ystyried eich llesiant a'r canlyniadau personol rydych am eu cyflawni, bydd yr awdurdod lleol yn ystyried y canlynol:

- chi sydd yn y sefyllfa orau i farnu eich llesiant 7
- dylid cymryd eich barn, dymuniadau, teimladau a chredoau i ystyriaeth
- pwysigrwydd lleihau anghenion presennol, a rhwystro neu ohirio datblygiad anghenion
- dylai penderfyniadau gael eu seilio ar eich amgylchiadau, nid tybiaethau amdanoch chi
- dylech allu cymryd rhan mor llawn â phosib wrth wneud penderfyniadau
- mae angen cydbwysu anghenion y gofalwr a'r person sy'n derbyn gofal
- angen amddiffyn pobl rhag camdriniaeth a esgeulustod
- dylid cadw unrhyw gyfyngiadau ar hawliau neu ryddid i'r lleiafswm posib.

Mae'r rheoliadau'n nodi y byddwch yn bodloni'r meini prawf cymhwysedd os na allwch gwrdd â'ch angen:

► ar eich pen
eich hun

- gyda chefnogaeth eraill sy'n barod i gynnig y gefnogaeth honno, neu
- gyda chymorth gwasanaethau yn y gymuned y mae'r oedolyn yn gallu eu cyrraedd; a
- mae'n annhebygol y bydd yr oedolyn yn cyflawni eu canlyniadau personol oni bai bod yr awdurdod lleol yn darparu neu'n trefnu gofal a chefnogaeth i ddiwallu'r angen.

Byddai hyn yn awgrymu, er enghraifft, os gallai eich anghenion gael eu diwallu gan adnoddau cymunedol yna nid ydynt yn anghenion cymwys. I sicrhau eich bod yn cael y cymorth sydd ei angen arnoch, eglurwch pryd nad yw hyn yn wir – er enghraifft os byddai aelodaeth o glwb ffitrwydd yn eich helpu ond nad ydych yn gallu ei fforddio heb gefnogaeth ariannol

cefnogaeth gan yr awdurdod lleol, yna sicrhewch ei fod yn cael ei gofnodi a'i ysgrifennu i mewn i'r cynllun cefnogi fel ei fod yn amlwg yn angen cymwys.

Pa fath o gymorth sydd ar gael?

Gwybodaeth a chyngor

Rhaid i'r awdurdod lleol ddarparu gwasanaeth gwybodaeth, cyngor a chymorth. Dylai pawb, gan gynnwys y rhai nad ydynt yn gymwys i dderbyn cymorth, gael gwybodaeth a chyngor gan yr awdurdod lleol ar y canlynol:

- cyngor ar sut i gael mynediad at ofal a chymorth
- darparwyr gofal a gwasanaethau sydd ar gael yn eich ardal leol
- sut i gael cyngor ariannol
- sut i gael mynediad at wasanaethau a allai oedi neu atal eich anghenion rhag cynyddu
- sut i godi pryderon am lesiant oedolyn sydd angen gofal a chefnogaeth neu ofalwr sydd angen cymorth
- canlyniad y cyswllt, a pha weithredu, os o gwbl, fydd yn cael ei gymryd a chan bwy.

Os yw'n cael ei benderfynu ar y cam hwn nad ydych yn gymwys i gael cymorth, efallai y byddwch ond yn derbyn gwybodaeth a chyngor gan eich awdurdod lleol. Dylai'r wybodaeth a'r cyngor fod yn lleol i ble rydych chi'n byw ac yn gallu, er enghraifft, fod yn arweiniad am wasanaeth cefnogi gofalwyr lleol. Nid oes angen i chi gael unrhyw fath o asesiad i gael mynediad i wybodaeth gan y dylai hyn fod ar gael yn rhydd gan eich awdurdod lleol.

Cynllun Cefnogi

Os yw eich awdurdod lleol yn penderfynu bod eich anghenion yn gymwys, yna gan ei bod yn eich dymuniad, mae ganddynt rwymedigaeth gyfreithiol i gwrdd â'r anghenion hyn. Gall yr awdurdod lleol ddarparu'r gwasanaethau eu hunain neu drefnu gwasanaethau trwy sefydliadau eraill. Fel arall, gallwch ofyn i dderbyn taliadau uniongyrchol i brynu eich pecyn cefnogi eich hun er mwyn cwrdd â'ch anghenion cymwys. Gallwch ddod o hyd i ragor o wybodaeth am daliadau uniongyrchol trwy ymweld â gwefan Carers UK:

www.carersuk.org/help-and-advice/practical-support/arranging-care-and-support-for-someone/direct-payments

Mae'n rhaid llunio cynllun cymorth yn nodi sut bydd y gofynion hyn yn cael eu bodloni ac mae'n rhaid cynnig copi i chi.

Efallai y bydd eich awdurdod lleol yn codi tâl am wasanaethau. Os ydynt yn gwneud hynny, mae'n rhaid iddynt gynnal asesiad ariannol i benderfynu a oes rhaid i chi wneud cyfraniad ariannol ac os felly, faint y bydd disgwyl i chi gyfrannu. Os yw'r cymorth a gynigir i chi yn rhad ac am ddim, yna nid oes rhaid i'r awdurdod lleol wneud asesiad ariannol.

Mae'n rhaid i'ch cynllun cymorth gynnwys disgrifiad o:

- eich anghenion cymwys
- y canlyniadau personol rydych chi eisiau eu cyflawni
- y camau i'w cymryd gan yr awdurdod lleol neu sefydliadau eraill neu bobl i'ch helpu chi i gyrraedd eich canlyniadau personol neu ddiwallu eich anghenion cymwys
- trefniadau ar gyfer monitro i ba raddau y mae'r canlyniadau personol wedi'u cyflawni
- trefniadau i adolygu'r cynllun cymorth. Rhaid cytuno ar hyn ar ddechrau'r cynllun ac ar bob adolygiad dilynol.

Rhai enghreifftiau o'r math o gymorth a allai fod ar gael i chi fel gofalwr os ydych chi'n gymwys i gael cymorth:

- cymorth i fynd o gwmpas, prisiau tacsi, gwersi gyrru, atgyweiriadau ac yswiriant
- costau car lle mae trafnidiaeth yn hanfodol
- technoleg i'ch cefnogi. Er enghraifft: ffôn symudol neu gyfrifiadur lle nad yw'n bosibl cael mynediad i wasanaethau cyfrifiadur o'r llyfrgell leol
- cymorth gyda gwaith tŷ neu arddio
- cymorth i leddfu straen, gwella iechyd a hyrwyddo lles fel aelodaeth gampfa

Rhai enghreifftiau o'r math o gymorth a allai fod ar gael i'r person rydych yn gofalu amdano i'ch helpu chi fel gofalwr:

- newidiadau i gartref person anabl i'w wneud yn fwy addas gyda chyfarpar fel hoist neu reiliau gafael

- gweithiwr gofal i helpu darparu gofal personol yn y cartref
- aros dros dro mewn cartref gofal preswyl/gofal seibiant
- bwydydd wedi'u danfon i gartref y person anabl
- lle mewn canolfan ddydd
- cymorth gyda theithio, er enghraifft i gyrraedd canolfan ddydd
- gwasanaethau golchi dillad
- gofal amgen fel y gallwch gael saib.

Y dull cyfan

Os oes gan yr oedolyn neu'r plentyn rydych yn gofalu amdano ei angenion ei hun am ofal a chefnogaeth, mae'r awdurdod lleol o dan ddyletswydd i gynnal asesiad lle mae'n ymddangos y gallai fod angen.

Os yw'r person rydych yn gofalu amdano yn cael asesiad, gall yr awdurdodau lleol gyfuno asesiad y person rydych yn gofalu amdano gyda'ch asesiad eich hun, fel eu bod yn gysylltiedig ac yn ategol. Dylid gwneud hyn gyda'ch caniatâd yn unig. Yr unig eithriad i hyn yw plant o dan 16 oed lle gellir cyfuno asesiad os yw'r awdurdod lleol yn fodlon bod cyfuno'r asesiad angenion yn gyson â lles y plentyn ac maent yn ystyried y byddai'n fuddiol.

Ar gyfer oedolion sy'n angen gofal a chefnogaeth

Beth yw asesiad anghenion?

Mae asesiad anghenion ar gyfer oedolion (18 oed ac uwch) a allai fod angen cymorth oherwydd anabledd, iechyd gwael neu henaint. Mae'n rhaid iddo ystyried anghenion corfforol, meddyliol ac emosiynol unigolyn, gyda dyletswydd glir ar yr awdurdod lleol i ystyried y canlynol:

- anghenion yr unigolyn a sut mae hynny'n effeithio ar eu gofal
- y pethau sy'n bwysig i'r unigolyn, er enghraifft, angen am gymorth i wisgo neu gefnogaeth i gyrraedd gwaith

- dewisiadau a nodau'r person, er enghraifft os ydynt yn dymuno cymryd rhan mewn gweithgaredd newydd neu gynnal perthnasoedd, a'u hoffterau ar gyfer gofal o ddydd i ddydd
- y mathau o wasanaethau, gwybodaeth, cyngor, cyfleusterau ac adnoddau a fydd yn atal neu'n oedi datblygiad anghenion pellach, gan helpu'r person i gadw'n iach am gyfnod hirach (er enghraifft, efallai y bydd yr awdurdod lleol yn cynnig cyfnod o ail-alluogi i'r person i leihau anghenion ac adennill sgiliau, cyn cwblhau'r asesiad) 11
- anghenion teulu'r person sy'n cael ei asesu.

Pryd ddylai oedolyn dderbyn asesiad anghenion?

Mae dyletswydd awdurdodau lleol i asesu oedolyn gydag anghenion gofal a chymorth yn cael ei sbarduno gan ymddangosiad yr angen ac mae'n rhaid ei gynnal waeth beth yw 'lefel' yr anghenion hynny neu adnoddau ariannol y person. Gelwir hyn yn asesiad anghenion. Hyd yn oed os ydych chi fel gofalwr yn darparu'r holl ofal sydd ei angen ar y person, maent yn dal i fod â'r hawl i gael asesiad. Fel gofalwr mae gennych hawl i gymryd rhan yn yr asesiad os yw'r person rydych chi'n gofalu amdano'n dymuno i chi fod.

Pan fydd yn ymddangos i awdurdod lleol bod oedolyn yn gallu bod angen gofal a chefnogaeth, mae ganddynt ddyletswydd i wneud asesiad waeth beth yw barn yr awdurdod lleol am lefel yr angen am ofal a chefnogaeth neu'r adnoddau ariannol sydd ar gael i'r oedolyn.

Sut ydych chi'n paratoi ar gyfer asesiad anghenion?

Wrth baratoi ar gyfer yr asesiad, mae'n ddefnyddiol i chi a'r unigolyn rydych yn gofalu amdano gymryd peth amser i feddwl am eu hanghenion corfforol, meddyliol ac emosiynol, gan gynnwys eu nodau, dymuniadau a dewisiadau. Rhaid i'r awdurdod lleol hefyd ystyried anghenion lles yr unigolyn sydd wedi'u diffinio yn Atodiad 2 y daflen ffeithiau hon.

Sut y cynhelir asesiad anghenion?

Os nad yw'r person rydych yn gofalu amdano wedi cael cynnig asesiad, dylech gysylltu â'ch awdurdod lleol dros y ffôn, yn ysgrifenedig neu ar-lein, a gofyn am un.

Fel arfer, bydd y cyfarfod asesu yn cael ei gynnal wyneb yn wyneb, fel rheol gan weithiwr cymdeithasol neu weithwyr proffesiynol hyfforddedig eraill. Dylid cynnal y cyfarfod mewn lle cyfleus a phreifat, fel arfer yn nhŷ'r person sy'n derbyn gofal. Os yw'n helpu, gallant gael aelod o'r teulu, ffrind neu weithiwr cymorth o asiantaeth gynghori leol gyda nhw.

Gellir cynnal asesiadau dros y ffôn neu ar-lein, ond dim ond os ydynt yn cytuno y dylai hyn ddigwydd. Os gallant fynegi eu hanghenion yn hawdd dros y ffôn neu ar-lein, yna gallai'r dull hwn fod yn addas iddynt. Mae'n annhebygol y bydd asesiadau dros y ffôn neu ar-lein yn briodol ar gyfer pobl sydd heb allu neu sydd â phroblemau cyfathrebu.

Mewn rhai ardaloedd, mae gwasanaethau cymdeithasol yn gofyn i sefydliadau trydydd parti gynnal yr asesiad, ond dylid gwneud trefniadau o hyd trwy wasanaethau cymdeithasol. Dylai'r awdurdod lleol egluro pwy fydd yn cynnal yr asesiad, a dylai'r asesydd fod wedi'i hyfforddi. Pan fydd anghenion arbennig o gymhleth yn gysylltiedig, dylid cynnwys asesydd sydd â gwybodaeth neu arbenigedd arbenigol.

Os yw'r oedolyn yn cytuno ac yn meddu ar allu, gallant hefyd gynnal hunanasesiad. Bydd yr awdurdod lleol yn dal i fod yn rhan o'r broses i gynorthwyo'r broses, ac i fod yn fodlon bod y person wedi nodi eu holl anghenion. Mae'r gyfraith yn dweud y dylid defnyddio dull priodol i alluogi'r person sy'n cael ei asesu i gael eu hanghenion a'u dymuniadau wedi'u clywed, fel y gallant gael cymaint o gysylltiad â'r awdurdod lleol ag y maent ei angen.

Eiriolwr annibynnol

Rhaid i'r awdurdod lleol ddarparu eiriolwr annibynnol i'r person rydych chi'n gofalu amdano i'w cynorthwyo yn y broses asesu (a wedyn) os:

- heb gefnogaeth byddai ganddyn nhw anhawster sylweddol wrth gyfleu eu dymuniadau, neu wrth ddeall, cadw a chloriannu gwybodaeth yn ystod yr asesiad ac
- nid oes unrhyw berson priodol arall sy'n gallu ac yn barod i'w helpu.

Sut bydd yr awdurdod lleol yn penderfynu os yw'r oedolyn rwy'n gofalu amdano yn gymwys i'w gefnogaeth?

Cyflwynodd Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 reolau cenedlaethol i benderfynu pwy sy'n gymwys i gael gofal a chefnogaeth. Bydd yn dal i fod yn awdurdodau lleol i wneud y penderfyniad ynghylch a yw anghenion yr oedolyn yn cwrdd â'r rheolau, ac felly gellir eu hystyried fel y rhai y mae'r gyfraith yn eu galw 'anghenion cymwys'.

Wrth gynnal asesiad anghenion, rhaid i'r awdurdod lleol:

- chwilio am nodau mae'r oedolyn yn dymuno eu cyflawni mewn bywyd bob dydd
- asesu a, os felly, i ba raddau y gallai darparu (i) gofal a chymorth; (ii) gwasanaethau ataliol neu (iii) gwybodaeth, cyngor neu gymorth gyfrannu at gyflawni'r nodau hynny neu fel arall bodloni anghenion a nodwyd gan yr asesiad, ac
- asesu a, os felly, i ba raddau y gallai materion eraill gyfrannu at gyflawni'r nodau hynny neu fel arall bodloni'r anghenion hynny.

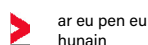
Rhaid i'r asesiad gynnwys yr oedolyn, a lle bo'n ddichonadwy, gofalwr yr oedolyn os yw'r person yn cydsynio. Rhaid i anghenion gofal a chymorth y person rydych chi'n gofalu amdano fod yn ganlyniad i gyflwr corfforol neu feddyliol. Gall hyn gynnwys anableddau neu afiechydon corfforol, meddyliol, synhwyraidd, dysgu, neu wybyddol, camddefnyddio sylweddau neu anaf i'r ymennydd. Nid oes angen diagnosis ffurfiol.

I fodloni'r meini prawf cymhwyster i awdurdod lleol ddarparu, neu drefnu darparu gofal a chymorth, mae'r canlyniadau llesiant y mae'n rhaid i angen ymwneud â nhw wedi'u nodi yn y rheoliadau fel:

- gallu i ofalu am eich hun neu drefnau cartref
- gwarchod rhag cam-drin neu esgeulustod
- ymgysylltu mewn gwaith, addysg, dysgu neu weithgareddau hamdden
- cynnal neu ddatblygu perthnasoedd teuluol neu berthnasoedd personol pwysig eraill

- datblygiad a chynnal perthnasoedd cymdeithasol a chyfranogiad yn y gymuned; neu
- cyflawni cyfrifoldebau gofalu am blentyn. 14

Wrth ystyried a allant gyflawni'r canlyniadau uchod, mae'r gyfraith yn nodi bod yn rhaid i'r awdurdod lleol ystyried unrhyw anawsterau sydd ganddynt. Fe'u hystyrir yn analluog i gyflawni'r canlyniad os nad ydynt yn gallu diwallu'r angen, naill ai:

- gyda chefnogaeth pobl eraill sy'n barod i ddarparu'r gefnogaeth honno, neu
- gyda chymorth gwasanaethau yn y gymuned y mae'r oedolyn yn gallu cael mynediad iddynt; ac
- mae'n annhebygol y bydd yr oedolyn yn cyflawni ei amcanion personol oni bai bod yr awdurdod lleol yn darparu neu'n trefnu gofal a chymorth i fodloni'r angen.

Byddai hyn yn awgrymu nad yw unrhyw angen a gyfarfodir gan ofalwr yn angen cymwys. Mae'n bwysig felly eich bod yn nodi'n glir pa anghenion penodol rydych chi'n barod ac yn gallu eu cyfarfod fel y gellir eu cynnwys yn y cynllun gofal.

Mae'r Cod Ymarfer sy'n cyd-fynd â'r Ddeddf yn datgan bod pawb yn cael hawl i gael asesiad anghenion lle mae'n ymddangos bod angen gofal a chymorth - hyd yn oed os yw'r gofal a'r cymorth hwnnw'n cael ei gyfarfod gan ofalwr. Dylai anghenion y person rydych chi'n gofalu amdano gael eu cofnodi fel bod yr awdurdod lleol yn gallu ymateb yn briodol ac yn gyflym pan fydd y gofalwr yn dod yn analluog neu'n anfodlon i gyfarfod rhai neu'r holl anghenion gofal a chymorth a nodwyd.

Pa gymorth y gallent ei gael ar ôl penderfyniad am eu hanghenion

Gwybodaeth a chyngor

Mae'n rhaid i bawb, gan gynnwys oedolion nad yw eu hanghenion wedi'u hystyried yn gymwys i gael cymorth, dderbyn gwybodaeth a chyngor gan yr awdurdod lleol ar yr holl faterion canlynol:

- manylion yr anghenion sydd wedi'u nodi
- sut i gael mynediad at ofal a chefnogaeth

- darparwyr gofal a'r gwasanaethau y gallant ddewis o'u hardal leol
- sut i gael cyngor ariannol 15
- sut i godi pryderon am ddiogelu, h.y. beth i'w wneud os oes pryderon bod person diamddiffyn mewn perygl o niwed neu esgeulustod
- sut i gael mynediad at wasanaethau ataliol a allai oedi neu atal yr angen am fwy o gymorth.

Cynllun gofal a chefnogaeth

Os yw eich awdurdod lleol yn penderfynu bod gan yr oedolyn rydych yn gofalu amdano anghenion cymwys, yna, ar yr amod eu bod eisiau hynny, rhaid creu cynllun gofal sy'n nodi sut y caiff yr anghenion hyn eu diwallu. Rhaid cynnig copi o'r cynllun gofal i'r oedolyn rydych yn gofalu amdano.

Os ydych eisoes yn diwallu anghenion cymwys yr oedolyn rydych yn gofalu amdano rywsut (e.e., fel gofalwr), nid oes raid i'r awdurdod lleol eu diwallu, ond mae'r canllawiau'n glir bod angen cofnodi hyn yn y cynllun gofal. Mae hyn er mwyn i'r awdurdod lleol allu ymateb yn briodol ac yn gyflym os na allwch chi neu nad ydych am ddiwallu rhai o'r anghenion a nodwyd.

Os ydych chi'n anfodlon neu'n methu parhau i gwrdd ag angen gofal, bydd hyn yn gyfrifol am newid sylweddol yn amgylchiadau'r oedolyn rydych yn gofalu amdano. Bydd angen ailasesu anghenion gofal a chefnogaeth yr oedolyn.

Fel gofalwr, mae gennych hawl i fod yn rhan o'r broses hon os yw'r person rydych yn gofalu amdano yn cytuno. Ni all yr awdurdod lleol yn gyfreithlon dybio eich bod yn gallu neu'n fodlon cwrdd ag anghenion yr oedolyn. Felly, mae'n bwysig eich bod yn glir am lefel y gofal rydych yn fodlon ac yn gallu ei ddarparu.

Os nad yw anghenion cymwys yr oedolyn rydych yn gofalu amdano yn cael eu diwallu ar hyn o bryd mewn unrhyw ffordd, yna, ar yr amod eu bod yn dymuno hynny, mae gan yr awdurdod lleol rwymedigaeth gyfreithiol i ddiwallu'r anghenion hyn. Gallant ddarparu gwasanaethau eu hunain neu drefnu gwasanaethau drwy sefydliad arall. Fel arall, gall y person rydych yn gofalu amdano ofyn am daliadau uniongyrchol, sef taliadau sy'n eu galluogi i brynu gwasanaethau i ddiwallu eu hanghenion cymwys.

Os nad yw'n wasanaeth sy'n cael ei ddarparu am ddim gan yr awdurdod lleol, rhaid iddynt gynnal asesiad ariannol i benderfynu os oes rhaid i'r oedolyn rydych chi'n gofalu amdano gyfrannu, ac os felly, faint.

Yng Nghymru, ar hyn o bryd y swm mwyaf y gallant ei godi am ofal cymdeithasol nad yw'n breswyl yw £100 yr wythnos.

Mae'n rhaid i'r cynllun gofal gynnwys disgrifiad o:

- anghenion cymwys y person
- y canlyniadau personol
- y camau i'w cymryd gan yr awdurdod lleol a'r camau i'w cymryd gan eraill i helpu'r unigolyn i gyflawni'r canlyniadau personol neu i ddiwallu eu hanghenion cymwys fel arall
- y trefniadau ar gyfer monitro i ba raddau y mae'r canlyniadau personol wedi'u cyflawni ac
- y trefniadau ar gyfer adolygu'r cynllun. Rhaid cytuno ar y dyddiad hwn ar ddechrau'r cynllun gofal a chefnogaeth ac ar bob adolygiad dilynol.

Rhai enghreifftiau o'r math o gymorth a allai fod ar gael i'r person rydych chi'n gofalu amdano:

- newidiadau i gartref y person anabl i'w wneud yn fwy addas
- offer megis hofrenfad neu reilffordd afael
- gweithiwr gofal i helpu i ddarparu gofal personol gartref
- arhosiad dros dro mewn gofal preswyl/gofal seibiant
- bwytatau wedi'u danfon i gartref y person anabl
- lle mewn canolfan ddydd
- cymorth gyda theithio, er enghraifft i fynd i ganolfan ddydd
- gwasanaethau golchi dillad
- gofal amnewid fel y gallwch gael seibiant.

Y dull cyfan

Anogir awdurdodau lleol i ystyried cyfuno aseidiadau pobl o'r un teulu, er enghraifft y rhai sy'n gofalu a'r rhai sy'n derbyn gofal, fel bod yr aseidiadau'n gysylltiedig ac yn ategu ei gilydd. Yn yr un modd, gellir cynnal aseidiadau ar y cyd weithiau gyda sefydliad arall, megis y GIG, i sicrhau bod yr holl weithwyr proffesiynol sy'n gysylltiedig â gofal person yn siarad â'i gilydd pan fydd penderfyniadau am ofal yn cael eu gwneud.

Mae cyfrifoldeb penodol lle mae oedolyn anabl yn cael gofal, ac mae'n ymddangos bod plentyn yn rhan o'r gofal hwnnw, yna mae gan yr awdurdod lleol ddyletswydd i:

- ystyried effaith anghenion yr oedolyn anabl ar y plentyn – yn arbennig, yr effaith ar les, llesiant, addysg a datblygiad y plentyn
- nodi a yw'r plentyn yn gorfod cyflawni tasgau sydd yn amhriodol, o dan yr amgylchiadau.

Ar gyfer gofalwyr ifanc

Mae gofalwyr ifanc yn blant dan 18 oed sydd â chyfrifoldebau gofalu. Asesir hwy o dan Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant Cymru. Mae darpariaethau arbennig ar gyfer pobl dan 18.

Asesu yw'r cam cyntaf wrth helpu plentyn a'i deulu. Mae ystyriaethau arbennig sy'n berthnasol i anghenion plant. Rhaid i'r asesiad ystyried anghenion datblygiadol y plentyn, ac unrhyw amgylchiadau eraill a fydd yn effeithio ar les y plentyn. Gallai hyn gynnwys amgylchiadau lle mae rhieni'r plentyn wedi cael eu hasesu fel bod angen gofal a chymorth arnynt. Yn ogystal â chanolbwyntio ar y canlyniadau mae'r plentyn yn dymuno eu cyflawni yn ei fywyd bob dydd, rhaid i'r asesiad geisio nodi'r canlyniadau mae'r rhai gyda'r cyfrifoldeb rhiant yn dymuno eu cyflawni.

Rhaid asesu i ba raddau y gallai darparu gofal a chefnogaeth, gwasanaethau ataliol a/neu ddarparu gwybodaeth, cyngor a chymorth gyfrannu at y canlyniadau hynny.

Bydd y broses asesu ar gyfer plant yn parhau i ofyn bod ymarferwyr yn casglu tystiolaeth drwy'r tri maes o'r Fframwaith ar gyfer

Asesiad Plant mewn Angen a'u Teuluoedd i lywio lle bo angen y cynllun gofal a chefnogaeth. Rhaid diystyru gwrthodiad o asesiad lle byddai gwrthodiad o'r fath yn anghyson â llesiant plentyn.

▶▶ **Nodyn:** Gellir dod o hyd i ddiffiniad llesiant fel y'i diffiniwyd yn y Ddeddf i'w gweld yn Atodiad 2 ar dudalen 28 o'r daflen ffeithiau hon

I rieni gofalwyr plant anabl

Mae rhiant sy'n ofalwr yn rhywun dros 18 oed sy'n darparu gofal i blentyn anabl (dan 18) y mae ganddynt gyfrifoldeb rhiant drosto. Mae Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol asesu rhieni gofalwyr pan fydd angen yn ymddangos neu pan ofynnir am asesiad gan y rhiant. Gellir cyfuno'r asesiad hwn gydag un ar gyfer y plentyn anabl a gall yr un person ei gynnal ar yr un pryd.

Rhaid i'r awdurdod lleol hefyd fod yn fodlon bod y plentyn a'u teulu o fewn cwmpas Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru).

Rhaid iddynt wedyn asesu:

- ▶ a oes angen cymorth ar rhiant sy'n ofalwr a beth yw'r anghenion hynny
- ▶ a yw'n briodol i'r rhiant ddarparu, neu barhau i ddarparu, gofal i'r plentyn anabl, yng ngoleuni anghenion cymorth y rhiant, anghenion eraill a dymuniadau.

rhaid i'r asesiad o anghenion y rhiant sy'n ofalwr ystyried hefyd:

- ▶ lles y rhiant sy'n ofalwr
- ▶ yr angen i ddiogelu a hyrwyddo lles y plentyn sy'n cael ei ofalu amdano a phob plentyn arall y mae gan y rhiant sy'n ofalwr gyfrifoldeb rhiant drosto.

I blant sydd angen gofal a chefnogaeth

Pryd dylai plentyn dderbyn asesiad anghenion?

Pan fydd yn ymddangos i awdurdod lleol bod plentyn angen gofal a chymorth yn ychwanegol at, neu yn lle'r gofal a chymorth a ddarperir gan deulu'r plentyn, mae ganddynt ddyletswydd i asesu:

- a yw'r plentyn wir angen gofal a chymorth o'r fath, a
- os ydyw, beth yw'r anghenion hynny.

Mae'r ddyletswydd yn gymwys waeth beth fo'r swm neu'r math o gymorth sydd ei angen, neu'r moddion ariannol y mae'r plentyn neu unrhyw berson â chyfrifoldeb rhiant dros y plentyn yn eu meddu arnynt.

Asesiad yw'r cam cyntaf i helpu plentyn a'i deulu a'i ofalwyr. Mae'n rhaid i'r asesiad ystyried anghenion datblygiadol y plentyn, a'r amgylchiadau eraill sy'n effeithio ar les y plentyn. Yn ogystal â chanolbwyntio ar y canlyniadau mae'r plentyn yn dymuno eu cyflawni, rhaid i'r asesiad hefyd geisio nodi'r canlyniadau mae'r rhai â chyfrifoldeb rhiant yn dymuno eu cyflawni.

Efallai y bydd awdurdod lleol yn cyfuno asesiad oedolyn neu blentyn ag asesiad anghenion gofalwr os yw'n ystyried y byddai'n fuddiol gwneud hynny ac os yw'r gofalwr a'r person sy'n cael ei ofalu (neu'r person â chyfrifoldeb rhiant, yn achos plentyn) yn cytuno.

Rhaid iddynt wneud cofnod ysgrifenedig o'r asesiad a chynnig rhoi copi o'r asesiad i'r plentyn neu unrhyw berson â chyfrifoldeb rhiant, neu unrhyw berson awdurdodedig i weithredu ar ran y plentyn oni bai y byddai gwneud hynny'n anghyson â lles y plentyn.

Mae'r asesiad yn ystyried yr holl gymorth y gallai'r plentyn ei angen, anghenion unrhyw blant eraill yn y teulu a'r cymorth y gallai fod ei angen i ofalu am y plentyn anabl. Gellir cyfuno'r asesiad hwn ag asesiad anghenion gofalwr rhiant, neu asesiad o anghenion addysgol y plentyn.

Sut ydych chi'n trefnu asesiad anghenion?

Gallwch ofyn am asesiad trwy gysylltu â'ch awdurdod lleol neu ysgrifennu atynt. Eglurwch fod eich plentyn yn anabl neu'n blentyn mewn angen ac eich bod am i asesiad o anghenion eich plentyn a'ch teulu gael ei gynnal.

Dylech ddisgrifio nam eich plentyn, ac (os oes gennych un), gallwch ddarparu copi o unrhyw ddiagnosis o anabledd eich plentyn. Disgrifiwch pa anawsterau rydych chi'n eu profi a'r math o gymorth yr hoffech. Fel arfer, bydd yr asesiad yn cael ei gynnal gan weithiwr cymdeithasol wrth ymweld â chartref eich plentyn, ond gall asiantaethau eraill fod yn rhan, megis iechyd ac addysg.

Beth fydd yr asesiad yn ei gynnwys?

Bydd yr asesiad yn cynnwys casglu gwybodaeth (sy'n cynnwys siarad â chi, eich plentyn, a phobl allweddol eraill ym mywyd eich plentyn); asesu'r wybodaeth hon a phenderfynu a yw anghenion eich plentyn neu eich teulu yn gymwys i dderbyn gwasanaethau cefnogi gan yr awdurdod lleol, a sicrhau bod y cymorth hwnnw wedyn yn cael ei roi ar waith.

Sut ddylwn i baratoi ar gyfer yr asesiad?

Efallai y bydd y syniadau hyn yn ddefnyddiol i'ch helpu i baratoi ar gyfer yr asesiad:

- Casglwch ffeil gyda'r holl wybodaeth berthnasol am eich plentyn, megis llythyrau, adroddiadau meddygol, nodiadau ac ati gan feddygon teulu a gweithwyr proffesiynol sydd ynghlwm. Gall tystiolaeth hefyd ddod o lythyrau/datganiadau gan aelodau'r teulu, ffrindiau, gweithwyr proffesiynol eraill, neu unrhyw un sy'n gwybod am eich sefyllfa.
- Os ydych chi'n meddwl y byddai'n helpu, gallwch drefnu rhywun i'ch cefnogi yn yr asesiad, fel eiriolwr neu rywun proffesiynol.
- Cymrwch amser i feddwl am yr hyn yr ydych am ei ddweud, er enghraifft, am anghenion eich plentyn, effaith rôl gofalg arnoch chi a'ch teulu a'r canlyniad yr ydych yn ei obeithio o'r asesiad.
- Meddyliwch am unrhyw risgiau y gallai chi, eich plentyn anabl a'r aelodau eraill o'r teulu eu profi os na ddarperir y cymorth.

- Cadwch nodiadau o'r cyfarfod asesu a allai fod yn ddefnyddiol i chi, megis unrhyw benderfyniadau a gytunwyd.

Pa gefnogaeth y gall fy mhlentyn fod yn gymwys i'w chael?

Enghreifftiau o'r mathau o wasanaethau sydd ar gael:

- cymorth ymarferol yn eich cartref ac o'i gwmpas fel cymorth cartref, gofal personol, offer, neu wasanaeth eistedd
- gwasanaethau y tu allan i'r cartref fel clwb ar ôl ysgol neu gynllun chwarae gwyliau
- teithio a chymorth gofal cymdeithasol eraill i alluogi eich plentyn i gymryd rhan mewn gweithgareddau hamdden neu addysg
- newidiadau cartref a chyfleusterau
- gwyliau
- seibiant byr dros dro neu ofal cymorth neu ddarpariaeth llety ar sail hirach.

Gall yr awdurdod lleol hefyd ddarparu gwasanaethau i helpu'r teulu a helpu chi fel gofalwr.

Codi tâl am ofal a chymorth i blentyn

Ni all awdurdod lleol godi tâl am ofal a chymorth i blentyn.

I bobl sy'n trosglwyddo i fod yn oedolion

Mae'r newid o blentyn i oedolyn yn golygu newid sylweddol mewn amgylchiadau ac felly'n creu hawl i ailasesu anghenion.

Symud ardaloedd

Pan fydd y person rydych yn gofalu amdano yn symud i ardal awdurdod lleol arall o fewn Cymru

Os yw'r person rydych yn gofalu amdano yn derbyn gwasanaethau neu gefnogaeth drwy gynllun gofal a chefnogaeth ac wedi hysbysu'r awdurdod lleol y byddant yn symud i ardal arall yng Nghymru, yna mae'n rhaid i'r awdurdod lleol hwnnw hysbysu'r newydd un.

Mae'r wybodaeth yn yr asesiad a'r cynllun gofal a chefnogaeth yn gorfod cael ei rhoi ar unwaith i'r awdurdod lleol newydd a'i ddefnyddio fel sail ar gyfer darparu cymorth nes byddant wedi cwblhau asesiad newydd.

Nid yw'r trefniadau cludadwy hyn yn berthnasol i gynlluniau gofal a chefnogaeth a ddarperir o dan bwerau dewisol yr awdurdod lleol. Yn yr achosion hyn, ni fydd dyletswydd ar yr awdurdod lleol newydd i roi trefniadau trosiannol ar waith.

Os nad yw'r awdurdod lleol newydd yn penderfynu ynghylch gofal a chefnogaeth cyn y symud, rhaid iddynt gwrdd â'r anghenion a nodwyd yn flaenorol cyhyd â phosibl yn rhesymol.

Os ydych yn symud i ardal arall y tu allan i Gymru, mae disgwyl y bydd arfer da yn berthnasol ar draws ffiniau gwladol i leihau tarfu. Dylech geisio cyngor. Gallwch gysylltu â Carers Wales – gweler y dudalen olaf am fanylion cyswllt.

Codio am wasanaethau gofal a chefnogaeth

Mae awdurdod lleol yn meddu ar y rhyddid i benderfynu a ddylid codi tâl am wasanaethau. Er bod y Ddeddf ei hun yn caniatáu taliadau i riant neu warchodwr, mae'r Rheoliadau a'r Cod Ymarfer yn atal hyn. Felly, ni all awdurdod lleol godi tâl am ofal a chefnogaeth i blentyn.

Mae'r Ddeddf hefyd yn cynnwys y gallu i godi taliadau isel, cyfradd fflat ar gyfer amrywiaeth eang o wasanaethau ataliol a chymorth y mae'n eu darparu neu'n trefnu.

Bydd taliadau cyfradd fflat fel arfer ar gyfer y gofal a'r gefnogaeth sy'n cymryd lle bywyd arferol, megis pethau fel prydau bwyd, gwasanaethau golchi dillad ac ati. Lle mae

os yw'r awdurdod lleol yn codi tâl fflat neu'n gosod cyfraniad neu ad-daliad fflat, nid oes ganddynt ddyletswydd i wneud asesiad ariannol.

Fodd bynnag, mae'n rhaid i awdurdodau lleol ystyried taliadau cyfradd wastad er mwyn osgoi sefyllfa lle mae'r effaith ariannol gronnus yn ei gwneud hi'n anfforddiadwy. Pan fo pryderon yn codi, rhaid rhoi cyfle i wneud asesiad ariannol.

Os darperir gwasanaethau, yna mae'n rhaid i'r awdurdod lleol gynnal asesiad ariannol i benderfynu a oes angen cyfraniad ariannol ac, os felly, faint ddylai'r cyfraniad hwnnw fod.

Os cynigir y cymorth am ddim, yna nid oes angen i'r awdurdod lleol gynnal asesiad ariannol. Y mwyafswm y gellir ei godi am wasanaethau a ddarperir i chi neu i'r person rydych yn gofalu amdano yw £100 yr wythnos ar hyn o bryd.

Os yw'r person rydych chi'n gofalu amdano wedi cael asesiad, efallai y byddwch chi'n elwa o'r gwasanaethau a ddarperir iddynt, er enghraifft, gwasanaeth eistedd. Ni all y cyngor lleol godi tâl arnoch chi am unrhyw gymorth a ddarperir i'r person rydych chi'n gofalu amdano hyd yn oed os cafodd y cymorth hwn ei ddarparu o ganlyniad i'ch asesiad anghenion gofalwr.

Os ydych chi'n derbyn cefnogaeth neu wasanaethau yn eich hawl eich hun fel gofalwr, mae'r Cod Ymarfer sy'n cyd-fynd â'r Ddeddf yn nodi bod yn rhaid i awdurdod lleol ystyried yn ofalus effaith debygol unrhyw ffioedd, yn enwedig o ran eich parodrwydd a'ch gallu i barhau â'ch cyfrifoldebau gofalu.

Os ydyn nhw'n penderfynu codi tâl, mae'n rhaid iddyn nhw gynnal asesiad ariannol a phenderfynu a fydd angen i chi wneud cyfraniad ariannol ar gyfer unrhyw un o'r gwasanaethau neu'r cymorth rydych chi'n eu derbyn a dweud wrthyh chi faint y disgwylir i chi gyfrannu. Unwaith eto, y mwyaf y gallwch chi gael eich codi tâl am wasanaethau a ddarparir i chi yw ar hyn o bryd £100 yr wythnos.

Cwynion

Asesiadau

Os nad ydych yn fodlon â'r ffordd y cawsoch eich trin, neu gyda chanlyniad unrhyw asesiadau, gallwch gwyno i'r gwasanaethau cymdeithasol. Dylai pob adran gwasanaethau cymdeithasol fod â gweithdrefn gwynion y gallwch ei dilyn - gofynnwch i'r adran gwasanaethau cymdeithasol am gopi.

Os nad ydych yn fodlon â chanlyniad eich cwyn, efallai y gallwch fynd â'r gŵyn i'r Ombwdsmon Llywodraeth Leol. Dylai eich adran gwasanaethau cymdeithasol allu rhoi mwy o wybodaeth i chi am hyn.

Os yw'r gwasanaethau cymdeithasol wedi gweithredu'n anghyfreithlon (er enghraifft, wedi gwrthod cynnal asesiad heb reswm da), efallai y gallwch gymryd camau cyfreithiol yn eu herbyn. Gelwir hyn yn adolygiad barnwrol.

Bydd angen i chi geisio cyngor cyfreithiol os ydych yn ystyried mynd â'r awdurdod lleol i'r llys. Rhaid gwneud cais am adolygiad barnwrol heb oedi a chyn pen tri mis, felly mae'n bwysig cael cyngor cyfreithiol cyn gynted â phosib.

Gallwch hefyd gael mynediad at ganllaw Carers Wales ar sut i wneud cwyn. Mae'r canllaw hwn yn rhoi gwybodaeth ychwanegol am sut i wneud cwyn am wasanaethau statudol ac eraill. Gallwch ddarllen a lawrlwytho'r canllaw yn y ddolen hon: carerswales.org/making-a-complaint

Gwasanaethau

Os nad ydych yn fodlon â'r gwasanaethau a ddarparwyd ar ôl asesiad, gallwch gwyno i'r gwasanaethau cymdeithasol. Os yw asiantaeth neu gartref gofal yn darparu'r gwasanaethau, efallai y gallwch gwyno'n uniongyrchol iddyn nhw trwy eu gweithdrefn gwyno eu hunain.

Os oes gennych bryderon am ansawdd y gwasanaeth, gallwch gysylltu â'r Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru.

Atodiad 1

Cwestiynau i'ch helpu i baratoi ar gyfer asesiad eich anghenion fel gofalwr

Wrth ateb y cwestiynau canlynol, dylech gael syniad llawer cliriach o'ch anghenion. Gallwch wedyn drafod gyda'ch asesydd, (sy'n rhaid iddo fod yn medrus, wedi'i hyfforddi a'i gymhwyso'n briodol) y gwasanaethau a allai fod fwyaf defnyddiol i chi i ateb y rhain.

Cymorth a amser

A ydych chi'n helpu'r person rydych chi'n gofalu amdano gyda:

- gwaith tŷ?
- siopa?
- ymolchi?
- mynd i'r toiled?
- coginio?
- gofal personol arall?
- gwylio drosyn nhw?
- delio â arian?
- golchi dillad?

Faint o oriau'r wythnos ydych chi'n darparu gofal? Cynnwys yr holl amser rydych chi'n ei dreulio gyda'r person rydych chi'n gofalu amdano, y pethau rydych chi'n eu gwneud iddyn nhw a pha mor hir y maen nhw'n eich cymryd.

- A oes rhaid i chi helpu yn ystod y dydd neu'r nos, neu'r ddau?
- A yw unrhyw un arall yn helpu? Os felly, am ba mor hir?
- Hoffech chi gael rhywfaint o gymorth (neu gymorth ychwanegol) gyda'r swyddi hyn? Rhestrwch y tasgau yr hoffech chi helpu gyda nhw (rhoi'r pwysicaf gyntaf).
- Ydych chi'n gallu treulio digon o amser ar gyfrifoldebau teuluol eraill, ee bod gyda'ch plant, eich partner, rhieni neu frodyr a chwiorydd?

Iechyd

- A oes gan y person rydych chi'n gofalu amdano unrhyw broblemau iechyd sy'n anodd i chi eu delio â nhw? Disgrifiwch nhw mor llawn ag y gallwch.

- Oes gennych chi'r wybodaeth sydd ei hangen arnoch am gyflwr y person rydych chi'n gofalu amdano i'ch galluogi i'w ofalu'n llawn?
- Ydy gofalu yn cael effaith negyddol ar eich iechyd? Oes gennych chi unrhyw broblemau iechyd? Os felly, a ydynt yn waeth gan eich rôl ofalu? Disgrifiwch nhw mor llawn â phosib.
- Ydy unrhyw broblemau iechyd sydd gennych yn ei gwneud hi'n anoddach i chi ofalu? 26
- Ydych chi'n cael digon o gwsg? Ydy eich cwsg yn cael ei amharu?
- Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n dioddef o straen neu iselder?
- Ydy gofalu yn eich rhwystro rhag edrych ar ôl eich iechyd eich hun, ee eich deiet, maeth, cael ymarfer corff ac ati?

Teimladau a dewisiadau am eich rôl gofal

- Ydych chi'n teimlo nad oes gennych ddewis ynghylch darparu gofal?
- Os ydych chi'n teimlo na allwch barhau o gwbl neu dim ond os byddwch yn lleihau faint o ofal rydych chi'n ei wneud, rhowch wybod i'r asesydd. Nid yw'n anarferol teimlo fel hyn, ac mae'n bwysig eu bod yn gwybod sut rydych chi'n teimlo mewn gwirionedd.
- Beth fydddech chi'n hoffi ei newid fwyaf am eich sefyllfa?
- A oes cynllun ar waith i ofalu am y person rydych chi'n gofalu amdano pe na allech chi ofalu am unrhyw reswm yn sydyn?

Gwaith/astudio/hamdden

- Ydych chi'n gweithio? Os felly, am sawl awr yr wythnos?
- Ydy eich cyflogwr yn gwybod eich bod chi'n ofalwr – ydynt yn ymwybodol o'ch hawliau, e.e. i gael amser i ffwrdd mewn argyfwng?
- Ydych chi'n teimlo eich bod chi'n gallu ymdopi â gweithio a gofalu? Os na allwch chi ymdopi neu os ydych mewn perygl o beidio â ymdopi – esboniwch hyn.
- Beth fyddai'n gwneud gweithio/gofalu yn haws i chi?
- Hoffech chi ddechrau neu ddychwelyd i waith/astudio?

- Oes gennych chi'r sgiliau y byddai arnoch eu hangen i ddychwelyd i'r gwaith neu addysg pe bai eich rôl gofal yn dod i ben?
- Ai oes pethau rydych chi'n eu mwynhau ac yn ymlacio wrth eu gwneud nad ydych bellach yn gallu eu gwneud oherwydd eich cyfrifoldebau gofalu? (e.e. hobi, ymweld â ffrindiau, mynd i'r sinema). 27
- Pryd oedd y tro diwethaf i chi gael diwrnod cyfan i chi'ch hun i wneud fel y mynnwch?
- A ydych yn gallu cadw mewn cysylltiad â ffrindiau a theulu?

Tai

- Ydych chi'n byw gyda'r person rydych chi'n gofalu amdano? Ydy'r trefniant yn foddhaol? Os nad ydy, pam?
- A oes gan y person rydych chi'n gofalu amdano unrhyw anawsterau wrth symud o gwmpas eu cartref? (ee a allan nhw ddringo'r grisiau, neu gymryd bath ar eu pen eu hunain?)
- Ydych chi'n gorfod eu helpu nhw? Os felly, a ydych chi'n gallu gwneud hyn yn ddiogel heb achosi unrhyw boen neu anaf i chi'ch hun? Gallai offer arbennig wneud bywyd yn haws i'r person rydych chi'n gofalu amdano ac yn haws i chi ofalu amdanynt.
- Ydych chi'n gallu gofalu am eich cartref eich hun, a oes gennych ddigon o amser i ddelio â'r gwaith tŷ a chadw eich cartref fel yr hoffech chi?

Atodiad 2

Mae lles yn cael ei ddiffinio yn y Ddeddf fel unrhyw un o'r canlynol:

- amddiffyn rhag camdriniaeth a thrais
- addysg, hyfforddiant a hamdden
- perthynasau cartrefol, teuluol a phersonol
- cyfraniad a wnaed i gymdeithas 28
- sicrhau hawliau a buddiannau
- lles cymdeithasol ac economaidd
- addasrwydd llety byw.

Mewn perthynas ag oedolyn, mae 'lles' hefyd yn cynnwys:

- rheolaeth dros fywyd o ddydd i ddydd
- cymryd rhan mewn gwaith.

Mewn perthynas â phlentyn, mae 'lles' hefyd yn cynnwys:

- datblygiad corfforol, deallusol, emosiynol, cymdeithasol ac ymddygiadol 'lles' fel y dehonglir y gair hwnnw ar gyfer dibenion Deddf Plant 1989.

Cymorth pellach

Am wybodaeth a chyngor, cysylltwch â Carers Wales:

Carers Wales

w: www.carerswales.org | **t:** 029 2081 1370 | **e:** info@carerswales.org

Mudiadau eraill

Bwrdd Cyngorau Iechyd Cymunedol yng Nghymru

Mae eich Cyngor Iechyd Cymunedol lleol yn cynnig cymorth a chyngor os oes gennych broblemau neu gwynion am Wasanaethau'r GIG yng Nghymru. Ffoniwch Fwrdd y Cyngorau Iechyd Cymunedol neu ewch i'w gwefan i ddod o hyd i'ch swyddfa leol. Nodwch, o fis Ebrill 2023, bydd y Corff Llais Dinasyddion newydd (CVB) yn disodli'r Cyngorau Iechyd Cymunedol ac yn parhau i gynrychioli llais cleifion ar gyfer eu gofal iechyd ac yn ychwanegol, gwasanaethau gofal cymdeithasol. **w:** www.wales.nhs.uk/sitesplus/899/home | **t:** 029 2023 5558 **e:** enquiries@waleschc.org.uk

Gwasanaeth Cymorth Cyngoriaeth Cydraddoldeb

Mae'r llinell gymorth yn cyngori ac yn cynorthwyo unigolion ar faterion sy'n ymwneud â chydaddoldeb a Hawliau Dynol ar draws Cymru, Lloegr a'r Alban. **w:** www.equalityadvisoryservice.com | **t:** 0808 800 0082

Ombudsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru

Gall gynnig cyngor ac ymchwilio cwynion am wasanaethau cyhoeddus yng Nghymru. **w:** www.ombudsman-wales.org.uk | **t:** 01656 641150 / 0300 790 0203 **e:** ask@ombudsman-wales.org.uk

Pobl hŷn

Age Cymru

Gall gynnig cymorth a chyngor am ddim i bobl hŷn ar ystod o bynciau. **w:** www.ageuk.org.uk/cymru | **t:** 0300 303 44 98 / 029 2043 1555

Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru

Gall ddarparu cymorth a chefnogaeth i bobl hŷn a'u cysylltu â sefydliadau sy'n gallu helpu. **w:** www.olderpeoplewales.com **t:** 03442 640670 / 029 20445030 **e:** ask@olderpeoplewales.com

Plant

Comisiynydd Plant Cymru

Gall gynnig cefnogaeth i blant a phobl ifanc ac helpu nhw i ddysgu am eu hawliau. **w:** www.childcomwales.org.uk | **t:** 01792 765600 / 01492 523333 / 0808 801 1000 (rhif ar gyfer plant a phobl ifanc) **e:** post@childcomwales.org.uk

Plant yng Nghymru

Sefydliad elusennol sy'n hyrwyddo buddiannau plant, pobl ifanc a'u teuluoedd yng Nghymru, ac yn gweithredu i nodi a chwrdd â'u hanghenion.

g: www.childreninwales.org.uk | **f:** 029 2034 2434
e: info@childreninwales.org.uk

Cysylltu â Theulu

Elusen genedlaethol sy'n cefnogi teuluoedd plant anabl. **g:** www.cafamily.org.uk | **f:** 0808 808 3555 / 029 2039 6624
e: cymru@cafamily.org.uk

Cymorth cyfreithiol

Cyngor ar Bopeth Cymru

Yn cynnig cyngor rhad ac am ddim, annibynnol, cyfrinachol ac diduedd. **g:** www.citizensadvice.org.uk/wales **f:** Advicelink: 0800 702 2020

Iechyd Meddwl

Mind Cymru

Yn cynnig cyngor a chefnogaeth i unrhyw un sy'n profi problem iechyd meddwl. **g:** www.mind.org.uk | **f:** 0300 123 3393 / 029 2039 5123 **e:** info@mind.org.uk

Adferiad Adferiad

Yn gweithio gyda phobl sy'n gwella o salwch iechyd meddwl difrifol a'u teuluoedd. **g:** www.adferiad.org.uk | **f:** 01792 816600 | **e:** info@hadferiad.org

Yn ogystal â'r rhai a restrir uchod, efallai y bydd elusennau penodol i'r cyflwr yn gallu helpu megis Parkinson's UK, Cymdeithas Strôc, Cymdeithas Alzheimer, Cymdeithas Genedlaethol Awtistiaeth, ac ati.

Mae yna hefyd lawer o grwpiau cymorth a sefydliadau sy'n barod i helpu'n lleol. Ewch i carersuk.org/localsupport i weld beth sydd ar gael lle rydych chi'n byw.

Llinellau cymorth budd-daliadau

Lwfans Mynychu t: 0800 731 0122 (ffon testun: 0800 731 0317)
Lwfans Gofalwr

t: 0800 731 0297 (ffon testun: 0800 731 0317)

Lwfans Byw Anabledd

- Os cawsoch eich geni ar neu cyn 8 Ebrill 1948:

t: 0800 731 0122 (ffôn testun: 0800 731 0317)

- Os cawsoch eich geni ar ôl 8 Ebrill 1948:

t: 0800 121 4600 (ffôn testun: 0800 121 4523)

Ar gyfer Lwfans Ceisio Gwaith, Cymorth Incwm a Lwfans Cyflogaeth a Chymorth:

Jobcentre Plus

Hawliadau newydd t: 0800 055 6688 (ffôn testun: 0800 731 7339)

Hawliadau presennol t: 0800 169 0310 (ffôn testun: 0800 169 0314)

Credyd Pensiwn

t: 0800 731 7898 (ffôn destun: 0800 169 0133)

Taliad Annibyniaeth Bersonol

Ceisiadau newydd t: 0800 917 2222 (ffôn destun: 0800 917 7777)

Llinell Ymholiadau t: 0800 121 4433 (ffôn destun: 0800 121 4493)

Credyd Treth

t: 0345 300 3900 (ffôn destun: 0345 300 3909)

Mae'r daflen ffeithiau hon wedi'i dylunio i ddarparu gwybodaeth a chyingor defnyddiol. Nid yw'n ddatganiad awdurdodol o'r gyfraith. Rydym yn gweithio i sicrhau bod ein taflenni ffeithiau'n gywir ac yn gyfoes, ond mae gwybodaeth am fudd-daliadau a gofal cymunedol yn newid dros amser. Byddem yn argymhell cysylltu â Llinell Gymorth Carers UK neu ymweld â'n gwefan am y wybodaeth ddiweddaraf.

Os oes gennych unrhyw adborth ar y daflen ffeithiau hon, anfonwch eich sylwadau i info@carersuk.org Diweddarwyd y daflen ffeithiau hon ym mis Ebrill 2025. Adolygiad nesaf yn ddyledus ym mis Ebrill 2026.

Carers UK

20 Great Dover Street
Llundain SE1 4LX
020 7378 4999
info@carersuk.org

Carers Cymru

029 2081 1370
info@carerswales.org

**Gellir gofyn am yr wybodaeth hon
mewn print mawr neu fel ffeil testun.**

Mae Carers Cymru yn rhan o Carers UK yn gweithio gyda'i gilydd i wella bywyd i ofalwyr

Bydd gofalu yn effeithio arnom ni i
gyd ar ryw adeg yn ein bywydau.

Gyda'ch cymorth chi, gallwn
fod yno i'r 6,000 o bobl sy'n
dechrau gofalu am rywun bob
dydd.

Ni yw elusen aelodaeth genedlaethol
unig y DU ar gyfer gofalwyr:

ymunwch â ni am ddim
yn carersuk.org/join

Rydym ni'n rhwydwaith
cefnogi a mudiad dros newid.

Ewch i'n gwefan i ymuno â ni, ein
helpu neu gael mynediad at ragor
o adnoddau: carerswales.org